

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תשע

ערב שבת-קודש
פרשת תזריע-מצורע
ל' בניסן ה'תשס"ט
שנת הקהל

יוצא-לאור על-ידי
מכון ליובאוויטש שעל-יד
צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

ל' בניסן ה'תשס"ט — ז' באייר ה'תשס"ט

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	ל' בניסן	פתח פיך וגוי. ספר שנפטים והוא ספר ארבעה עשר.. הלי סנהדרין.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	הלי ממרים פרק ז.	מ"ע קעו. מל"ת רפד. מ"ע קעה.
ש"ק	א' באייר	פרק ד-ו.	הלי אבל.. בפרקים אלו. פרק א.	מל"ת רפב. רפג. מ"ע רכט. רכח.
א'	ב' באייר	פרק ז-ט.	פרק ב.	מ"ע רכו. רכז. רל. רלא. מל"ת סו.
ב'	ג' באייר	פרק י-יב.	פרק ג.	מל"ת שי. מ"ע רכד. מל"ת ש.
ג'	ד' באייר	פרק יג-טו.	פרק ד.	מל"ת רצד. רצ.
ד'	ה' באייר	פרק טז-יח.	פרק ה.	מל"ת רעט. רעו. ערה. רעה. רעג.
ה'	ו' באייר	פרק יט-כא.	פרק ו.	מל"ת רפ. מ"ע קעו. מל"ת רעו. עדר.
ו'	ז' באייר	פרק כב-כד.	פרק ז.	מל"ת שטו. רפא. שטז.

זמני השבוע *

צאת הכוכבים	שקיעת החמה***	מנחה גדולה	חצות היום והלילה	סוף זמן ק"ש	זריחת החמה	זמן ציצית ותפילין	עלות השחר**		תאריך
							72 ד' לפני הזריחה	120 ד' לפני הזריחה	
7.41	7.16.1	1.12	12.39	9.19	6.07	5.08	4.45	3.50	ו', ל' בניסן
7.42	7.16.8	1.12	12.39	9.18	6.06	5.07	4.44	3.48	ש"ק, א' באייר
7.43	7.17.5	1.12	12.39	9.17	6.05	5.06	4.42	3.47	א', ב' באייר
7.43	7.18.2	1.12	12.39	9.17	6.04	5.05	4.41	3.45	ב', ג' באייר
7.44	7.19.0	1.12	12.38	9.16	6.03	5.04	4.40	3.44	ג', ד' באייר
7.45	7.19.7	1.12	12.38	9.16	6.02	5.03	4.39	3.42	ד', ה' באייר
7.46	7.20.4	1.12	12.38	9.15	6.01	5.02	4.37	3.41	ה', ו' באייר
7.47	7.21.0	1.12	12.38	9.15	6.00	5.00	4.36	3.39	ו', ז' באייר

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"י בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"י שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת		ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש
6:39	7:54	6:54	7:56	6:46	7:56	7:56	6:56	6:56	7:55
6:44	7:59	6:59	8:02	6:51	8:02	8:02	7:00	7:00	8:01

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעל-יד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

www.chabad.org.il אינטרנט: ISSN 0793-7474 דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

זריעת המצוות בגשמיות דווקא

הגאולה באה על-ידי עבודת הזריעה של כנסת ישראל בזמן הגלות, אולם הצמיחה מתאפשרת רק כאשר הזריעה היא בגשמיות הארץ, בעשייה בפועל • כיצד לפרש מה שנאמר "רחל מבכה על בניה כי איננו" - ולא בלשון רבים "כי אינם"? • המרירות והתעוררות הרחמים ממשיכה צימאון לאלקות • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

שלאחריה היתה גלות, אבל הגאולה העתידה תהיה גאולה שלימה שאין אחריה גלות, כיוון שעבודת בני-ישראל, "אשה כי תזריע", תפעל שהגאולה העתידה תהיה בחינת זכר, קיום ועמידה לנצח. זהו תוכן דברי האור החיים הקדוש⁵. ויש לומר, שזהו על דרך המובא במכילתא⁶, ועל דרך זה במדרש תהלים⁷:
כל השירות לשון נקבה, חוץ משירה דלעתיד דלשון זכר, "שירו לה" שיר חדש⁸.

ב. הטעם על שם אשה הוא: "כי מאיש לוקחה

א. על¹ הפסוק "אשה כי תזריע וילדה זכר"², אומר האור החיים הקדוש: עוד ירמוז הכתוב על כנסת ישראל שנקראת אשה, דכתיב³ "כי בועליך עושיך", היינו, שכנסת ישראל תזריע מצוות ומעשים טובים, על דרך אומר⁴ "זרעו לכם לצדקה", והתורה מבטיחה "וילדה זכר", שבחינת הזכר היא למעלה מבחינת הנקבה, וילדה ודאי (ובזה מתורץ מה שהקשה לפני זה, למה אמר "וילדה" שמשמע ודאי, ולא אמר אם תלד, כמו שכתוב לאחר זה "ואם נקבה תלד"), דקאי על הגאולה העתידה שתהיה בבחינת זכר.

ומבאר את מעלת הגאולה העתידה על גאולת מצרים, שגאולת מצרים לא היה לה קיום,

(5) בארוכה - ראה ד"ה אשה כי תזריע תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו ע' עד ואילך).
(6) בשלח טו, א. הובא בתוס' פסחים קטז, ב - ד"ה ה"ג ונאמר.
(7) עה"פ (לו, יו"ד) כי עמך מקור חיים גו'.
(8) ישעי' מב, יו"ד.

(1) שיחה זו עד סוף סעיף ד הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר (בידיש), ונדפסה בלקו"ש ח"א ס"ע 236 ואילך. במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
(2) ר"פ תזריע.
(3) ישעי' נד, ה.
(4) הושע יו"ד, יב.

זאת"⁹. "אין איש אלא הקב"ה, שנאמר¹⁰ ה' איש מלחמה"¹¹. וכנסת ישראל שלוקחה מהוי' איש, נקראת אשה.

כל שם של בני-ישראל מציין עניין מיוחד אצלם. השם "אשה" מורה שכל מציאותם היא רק ש"מאיש לוקחה". ליהודי לא נוגע חומריות, וגם לא גשמיות, ובעצם נפשו לא נוגע לו גם פרס ושכר רוחני; נוגע לו רק הקב"ה בעצמו¹². וכמדובר לעיל במאמר¹³ שאפילו המדרגות הנעלות שבגן עדן העליון אינן אלא הארה בלבד ובאין ערוך לגבי עצמות.

כאשר ישנה בחינת "אשה", אזי צריך להיות עניין "תוריע". זריעה היא בארץ דווקא. אם יורעו גרעין לא בארץ, אלא למעלה מעשרה טפחים, או אפילו למטה מעשרה טפחים ואפילו בשלשה טפחים סמוך לארץ שכלבוד דמי¹⁴, אזי לא תהיה מזה צמיחה; הזריעה מוכרחת להיות בארץ דווקא, ואז תהיה מזה צמיחה.

וכמו כן צריכה להיות זריעת המצוות בארץ דווקא¹⁵, ונאמר "זורעתיה לי בארץ"¹⁶, "כי תהיו אתם ארץ חפץ"¹⁷. ועניין זה הוא למטה דווקא; לא למעלה מעשרה טפחים - כוחות מקיפים, וגם לא למטה מעשרה טפחים - כוחות פנימיים, שכל ומדות, אלא בפועל ממש בעשייה בפועל דווקא.

כל זמן שחסרה העשייה הגשמית, לא די בכוננת המצוות במוח, ולא די גם בהרגש שבלב, מתוך טענה: "רחמנא ליבא בעי"¹⁸, היינו, שמספיק שיש לו לב חם ומוח עדין, ובכך יוצא ידי חובתו - על כך אומרים לו: לא! מוכרחת להיות העשייה בפועל ממש.

במצות הצדקה, כללות המצוות, לא מספיק שירחם על העני, יזיל דמעות על מצבו וכו', אבל הדולר יישאר בכיסו; צריכים ליתן את הדולר אל העני בגשמיות כפשוטו. וכמו במצות הצדקה, כן הוא בכל המצוות,

שצריכים להיות בפועל ממש, בגשמיות דווקא, ציצית בצמר גשמי, תפילין בקלף גשמי וכו'. וזהו "אשה כי תזריע":

כאשר עומדים בבחינת "אשה", צריך ומוכרח להיות "תוריע", בארץ למטה.

יתכן שמצד ההרגש ביוקר של ה"איש", שהוא למעלה מכל הגילויים כנ"ל - יעמוד בתנועה של כלות הנפש, על דרך נדב ואביהוא שהיו קדושים ביותר, כפי שמביא רש"י¹⁹ שמשא אמר לאהרן "שהם גדולים ממני וממך", ו"בקרבתם לפני ה'" - אזי "וימותו"²⁰: היתה אצלם כלות הנפש²¹.

ולכן צריכים לפעול שיהיה העניין ד"תוריע", בארץ דווקא.

וכאשר עושים זאת - אזי "וילדה זכר", וילדה ודאי. וסוף-סוף פועלים את הגאולה העתידה, בחינת זכר, כנ"ל.

ג. כשם שישנו עניין הזכר בעניין הגאולה העתידה, כך ישנו עניין זה גם עתה בעבודת האדם, ועל-ידי עבודת האדם בבחינת זכר ממשיכים את הגאולה בבחינת זכר.

העבודה היא - כדברי הגמרא²²: "איש דרכו לכבוש" - לכבוש את העולם וכל ענייניו. יש לעשות זאת מתוך חוזה ותוקף של איש שדרכו לכבוש, כמו שכתוב בהתחלת הטור שולחן ערוך: יתגבר כארי ולא יתבייש מפני המלעיגים, ועל-ידי עבודה זו ממשיכים את הגאולה.

ד. עניין זה מרומז גם במה שכתוב בהמשך הסדרה²³, "וביום השמיני ימול בשר ערלתו":

19 פרשתנו יו"ד, ג.

20 ר"פ אחרי.

21 ראה אה"ח עה"פ. וראה גם לקו"ש חל"ב ע' 98. וש"נ.

22 יבמות סה, ב.

23 ע"ב, ג.

9 בראשית ב, ג.

10 בשלח טו, ג.

11 סוטה מב, ריש ע"ב. וש"נ.

12 ראה רמב"ם הל' תשובה פ"י. שרש מצות התפלה שבהערה 32.

13 ד"ה החודש פ"ב (לעיל ע' 179). וראה גם ד"ה זה דש"פ תוריע, מבה"ח ניסן, פ' החודש, תשי"ז (תו"מ ח"ט ע' 201 ואילך. לקו"ש ח"א ע' 231).

14 ברכות כה, ב. ועוד.

15 ראה תו"א ס"פ שמות, אוה"ת שם.

16 הושע ב, כה.

17 מלאכי ג, יב.

18 סנהדרין קו, ב בפרש"י. זהר ח"ב קסב, ב. ח"ג רפא, ריש ע"ב.

ולכאורה אינו מובן³²: בשלמא אברהם יצחק ויעקב - הרי הם האבות. אבל בנוגע לאמהות - היו יכולים לבחור בכל אחת מהן, ולמה נבחרה רחל דווקא?

וביאור העניין:

ידוע, שאברהם יצחק ויעקב הם ג' הקוין דחג"ת³³: אברהם הוא מדת החסד, יצחק - מדת הגבורה, ויעקב - מדת התפארת. וההמשכה מג' האבות (ג' הקוין דחג"ת) הוא על-ידי רחל דווקא

על-ידי העבודה דזכר באים ל"יום השמיני" - שמתבטלים כל העניינים של יצר הרע עם כל שבע השמות שנקרא בהם²⁴, ובתוכם - ערל, ופועלים עניין המילה - מל-י-ה²⁵, היינו, שמסירים את ההעלם שמעלים על י-ה, שזוהי קליפת עמלק, ד"אין השם שלם כו' עד שימחה זרעו של עמלק"²⁶, ועניין "ומלתם את ערלת לבבכם"²⁷ מביא²⁸ את עניין "ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך"²⁹, בביאת משיח צדקנו.

ליהודי לא נוגע חומריות, וגם לא גשמיות, ובעצם נפשו לא נוגע לו גם פרס ושכר רוחני; נוגע לו רק הקב"ה בעצמו

(רגל רביעי שבמרכבה), כיוון שרחל ענינה ספירת המלכות, וכידוע שההמשכה דכל הספירות היא על-ידי ספירת המלכות דווקא. וכך מצינו גם בנגלה דתורה - כמסופר במדרשי חז"ל³⁴ שהאבות ושאר האמהות לא הצליחו לפייס את הקב"ה על-ידי טענותיהם, ורק על-ידי טענתה של רחל, ש"רחל מבכה על בניה", ובאופן ש"מאנה להנחם", אזי נפעל עניין "קול ברמה נשמע"³⁵, ועד שנעשה "ושבו בנים לגבולם"³⁶. ונמצא, שההתעוררות של אברהם יצחק ויעקב באה לידי פועל על-ידי רחל דווקא.

ו. ביאור העניין בעבודה - ובהקדמה:

תוכן טענת רחל (שפעלה במקום שטענת האבות לא פעלה) הוא - "על בניה כי איננו"³⁵. ולכאורה אינו מובן הלשון "איננו" (לשון יחיד) - הרי על-פי דקדוק צריך להיות "כי אינם", לשון

[.]. וכאשר תהיה עבודה ויגיעה באמת - אזי ימצאו ויגלו זאת, והיינו, שתתגלה רוחו של משיח שבכל אחד ואחד מישראל, שזוהו עניין נקודת פנימיות הלב (כמבואר באגרת הקודש²⁸), ועל-ידי זה פועלים ביאת משיח הכללי, בקרוב ממש.

* * *

ה. אודות כתיבת שמו של חודש אייר (בנוגע לגט ושרטות בכלל) - יש ספק אם יש לכתוב "אייר" ביו"ד אחת, או "אייר" בשתי יודי"ן. והמסקנה היא שיש לכתוב "אייר" בשתי יודי"ן, והסימן לזה - ש"אייר" ר"ת אברהם יצחק יעקב רחל³⁰, שהם כנגד ד' רגלי המרכבה³¹.

(24) סוכה נב, א.

(25) שער המצוות להאריז"ל פ' לך לך.

(26) תנחומא ס"פ תצא. פרש"י ס"פ בשלה.

(27) עקב יא, טז.

(28) תניא אגה"ק ס"ד.

(29) וילך ל, ו.

(30) ראה רמ"א אה"ע סקכ"ו ס"ו ובבית שמואל שם סק"כ.

(31) ראה מאו"א א, פד.

(32) ראה גם שיחת ש"פ אחרי מבנה וער"ח אייר תשי"א ס"ב (תורת מנחם - התנועותיות ח"ג ע' 59 ואילך).

(33) ראה ספר הערכים - חב"ד ערך אבות בתחילתו. וש"נ.

(34) פתיחתא דאיכ"ד כד.

(35) ירמ"י לא, יד.

(36) שם, טז.

ובגודל ריחוקו מאלקות, שמצד התבוננות זו עומד הוא בתנועה של מרירות רבה, ועד שבוכה ב"נהי בכי תמרורים"³⁵. וכל כך גדלה בכייתו, עד שעל-ידי זה נפעל עניין "קול ברמה נשמע" - ההמשכה והגילוי של האבות, חג"ת שבנפש (כנ"ל שהאבות הם בחינת חג"ת), שמתעורר באהבה ויראה לאלקות.

ועד שעניין זה חודר בכלולו (ד"אס נעמט אים דורך אינגאַנצן"), עד שאפילו הבשר הגשמי רואה אלקות - כפי שיהיה כאשר "ושבו בנים לגבולם", שאז "וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר"³⁸.

(התוועדות ש"פ שמיני תשי"ט, 'תורת מנחם' כרך כה עמ' 188-191, והתוועדות ש"פ קדושים ה'תשי"ד. 'תורת מנחם' כרך יא עמ' 251-253 - בלתי מוגה)

(38) ישעי' מ, ה.

רבים (שהרי קאי על "בניה")? והביאור בזה - ש"כי איננו" קאי על הקב"ה³⁷: עניין "רחל מבכה" הוא על העדר גילוי אלקות אצל בני-ישראל בזמן הגלות, דהיינו - על כך שבזמן הגלות הקב"ה אינו נמצא בגילוי בבני-ישראל. ועד כדי כך הוא ההעלם - שאפילו צימאון לגילוי אלקות אינו בנמצא.

וזהו תוכן העניין ש"רחל מבכה על בניה" בעבודה:

דובר לעיל . . על דבר עניין התעוררות רחמים רבים, שכאשר מתבונן במצבו ובא-על-ידי זה ליד מרירות על ריחוקו מהקב"ה כו', הרי התעוררות זו פועלת בנפשו צימאון לאלקות.

וזהו העניין של "רחל מבכה על בניה" - ההתבוננות בעניין "כי איננו", בגודל ירידתו

(37) ראה זהר ח"א רי, א. ח"ב כט, ב. ח"ג כ, ב.

מינוי ל'התקשרות'

אפשר לקבל את גיליון 'התקשרות'

ישירות הביתה באמצעות הדואר

מינוי לשנה: 177 ש"ח (ב-4 תשלומים)

מינוי לחצי שנה: 88 ש"ח (ב-2 תשלומים)

את השם, הכתובת והתשלום יש להעביר לפי הכתובת:

'התקשרות', מחלקת המנויים, ת"ד 14 כפר-חב"ד 60840.

כמו-כן אפשר להירשם בטלפון ולשלם בכרטיס אשראי, בטל' 072-2770130

לימוד עניינו של משיח בתורה

"דרך ישרה" להבאת המשיח

פרק שני ראבות (שלומדים ביום השבת קודש זה) - התחלתו "רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם":

[. .] "האדם" - קאי על "אדם הזה (ש"הוא במדרגה גדולה . . שלימו דכולא)" כשמוכשרין מעשיו ותיקן כל הדברים . . רק פסולת שבסוף לבושו עדיין לא נתברר כו" מצד עניין הגלות - כמו רבי; וברורנו זה - דור האחרון של הגלות, עקבתא דמשיחא, שכבר נסתיימו ונשלמו כל ענייני העבודה שהיו צריכים להיעשות במשך זמן הגלות - יש לומר שכל בני-ישראל הם בדרגה זו.

והשאלה היא: כיוון שכבר נסתיימו "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות" - מהי ה"דרך ישרה" (הקלה והמהירה ביותר מבין כל דרכי התורה) שיבור לו האדם (כללות בני-ישראל) שגמר ענייני העבודה כדי לפעול התגלות וביאת המשיח?

והמענה לזה - "כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו האדם":

[. .] ובהקדמה - שכוון שמשיח צדקנו עומד לבוא תיכף ומיד, אבל עדיין לא בא בפועל, שלכן דרושה ההשתדלות האחרונה . . של כל אחד ואחת מישראל להביא את המשיח, צריכה להיות הפעולה (לא על-ידי מלכות בטהרתה, ענינו של מלך המשיח עצמו, אלא) על-ידי "מלכות שבתפארת", כלומר, ענינו של המשיח (מלכות) כפי שהוא בתורה (תפארת), כאמור לעיל שעל-ידי התורה (ענינו של משיח בתור "רב") נמשכים ומתגלים האורות עליונים והגאולה (ענינו של משיח בתור "מלך") באופן פנימי.

ובפשטות: "תפארת" הוא עניין לימוד התורה, ו"מלכות שבתפארת" - הוא לימוד התורה בענייני מלך המשיח ובענייני הגאולה שנתבאר בריבוי מקומות. [. .] וההוספה בלימוד התורה בענייני משיח והגאולה ("מלכות שבתפארת") היא ה"דרך ישרה" לפעול התגלות וביאת המשיח והגאולה בפועל ממש.

(ש"פ תזריע ומצורע, ו' באייר ה'תנש"א, 'התנועדויות' תנש"א כרך ג, עמ' 160)

זריעה, תקווה וציפייה - כהקדמה לגאולה

ההוראה מקריאת ב' הפרשיות - "תזריע" ו"זאת תהיה" - ביחד:

כאשר מדובר אודות כללות עניין הגאולה - "זאת תהיה", הרי זה דבר ברור ומוחלט שנוודאי תבוא הגאולה, כי הקב"ה הגביל את עצמו (כביכול) שהוא מוכרח להביא את הגאולה, אפילו אם בני-ישראל יהיו במעמד ומצב ד"לא זכו" ח"ו, ואפילו כאשר מדובר בדור ש"כולו חייב" ח"ו.

אבל אף-על-פי-כן, צריכים להשתדל שהעניין ד"זאת תהיה" (כללות עניין הגאולה) יבוא בד בבד עם העניין ד"תזריע" - כללות עבודת בני-ישראל בזמן הגלות, היינו, שהגאולה תבוא על-ידי ולאחרי הקדמת עבודתם של בני-ישראל בזמן הגלות, כמרומו בחיבור ד"זאת תהיה" עם "תזריע", שהגאולה ("זאת תהיה") באה בסמיכות ולאחרי ההקדמה דעבודת בני-ישראל ("תזריע").

ועל דרך זה לאידך - שהעניין ד"תזריע" צריך להיות מחובר עם העניין ד"זאת תהיה", היינו, שכללות עבודת בני-ישראל בזמן הגלות ("תזריע") צריכה להיות מתוך תקווה וציפייה תמידית (חיבור) לגאולה העתידה ("זאת תהיה").

(ה'תנועדויות' תשמ"ב, כרך ג, עמ' 1381-1383 - בלתי מוגה)

הרמ"ק ז"ל - חד בדרא

כיצד לאהוב את הרשעים? • ליבון שיטת הרמ"ק שגם אורות הספירות הם פשוטים • מובאות מתורתו בתורת נשיא דורנו, פעמים מבאר ומבסס את דבריו ופעמים מקשה עליהם • דברים שכתב אביו של הרבי כדברי הרמ"ק במדוייק - אף שלא ראה כלל את ספרו! • ובאיזה יום לדעת הזוהר שלח יצחק את עשיו לצוד לו ציד • רשימה שנייה

ישראל גופא!

ציטוט מושלם יותר מדברי הרמ"ק הביא הרבי בקונטרס אהבת-ישראל, שיצא לאור בשנת תשל"ו (עמ' 7). הדברים הובאו בהמשך לדברי הרב המגיד ממזריטש לרה"ק רבי אלימלך מליזנסק: אומרים במתיבתא דרקייע שאהבת-ישראל היא לאהוב רשע גמור כמו צדיק גמור (ספר השיחות קיץ הש"ת עמ' 117), ובהמשך לזה כותב הרבי:

ולהעיר גם מתומר דבורה (להרמ"ק) פרק ב: ירגיל עצמו להכניס אהבת בני אדם בלבו, ואפילו הרשעים. כאילו היו אחיו ויותר מזה, עד שיקבע בלבו אהבת בני אדם כולם, ואפילו הרשעים יאהב אותם בלבו, ויאמר: מי יתן ויהיו אלו צדיקים שבים בתשובה, ויהיו כולם גדולים ורצויים למקום, וכמאמר אוהב נאמן לכל ישראל שאמר: ומי יתן כל עם ה' נביאים וגו'.

וכאן הרבי מוסיף דברים על גדולתו:

בסדר הדורות ה"א של"ב (מס' חרדים): ב' חכמים גדולים מקובלים בדורינו מ' משה קורדאוורי היה אב-בית-דין בקהילת-קודש צפת ונפטר בשנת ש"ל והאר"י היה מלווה מטתו והעיר, שראה שלוהו תרין עמודי דנהורי, וגמירי דלא אתחזי אלא לחד בדרא או לתרין (ויקהל משה ד"ז ע"ד). עכ"ל - והמדובר בדורו של הרמ"ק!

כנגד הטענה שמצוות "ואהבת לרעך כמוך" חלה רק כלפי מי שהוא "רעך בתורה ובמצוות" וכו', ובלבד שלא לקרב יהודי שהנהגתו אינה מוצאת חן בעיני מישור - ציטט הרבי (שיחת י"ט כסלו תשד"מ - התוועדויות תשד"מ כרך ב' עמ' 618) את הגמרא (בבא מציעא פה,א): "כל המלמד את בן עם הארץ תורה כו' שנאמר אם תוציא יקר מזולל", והוסיף:

וכמו כן ידוע מה שכתב הרמ"ק (תומר דבורה פרק ב') על דבר גודל החדוה והשמחה שלמעלה על-ידי קירוב בני-ישראל שאינם מתנהגים כדבעי! בהזדמנות נוספת (יום שמחת תורה תשמ"ב - התוועדויות תשמ"ב כרך א' עמ' 261) אמר הרבי תוך ציטוט מדברי הרמ"ק: אף-על-פי שבספר "תומר דבורה" להרמ"ק (פ"ב) נתבאר כבר שעניין אהבת-ישראל צריך להיות גם בנוגע לרחוקים לגמרי מיהדות, כפי שמבואר שם "ירגיל עצמו להכניס אהבת בני אדם בלבו, ואפילו הרשעים וכו'"; ובדומה לזה איתא בזהר במעלת זיכוי חייבים (אלו שמעמדם ומצבם הוא היפך מדרגת הצדיקים) - הנה הורדת העניין לפועל נפעלה דווקא על-ידי כ"ק מו"ח ארמו"ר נשיא-דורנו, שאצלו היה עיקר העבודה לקרב את אלו הרחוקים לגמרי מענייני יהדות, לפעול בקצווי תבל ובפינה נידחת בעם-

בעניין המלאכים

בתפילה (המכוונים להקב"ה עצמו), למרות שהאורות הם פשוטים - הרי זה על דרך התלבשות השכל (שהוא רוחני) - במוח הגשמי, שלאחר התלבשותו במוח, מבין הוא גם בעניינים גשמיים, וזאת עם השכל עצמו.

ההוראה שמפיק הרבי מעניין זה:

מכיוון שהשלילה של האור-אין-סוף היא באופן של שלילה מוחלטת (למעלה גם מיריעת השלילה שבהחלט, ולמעלה גם - משלילה שמצד קוצר המשיג) - הרי גם העבודה של שטות דקדושה צריכה להיות באופן ד"מאור מאור", יציאה מהגבלה לגמרי. היינו, לא רק לפי "מאריך", אלא למעלה מהגבלה באמת.

כדאי לשים לב לשתי התבטאויות בשיחה הנרחבת:

(א) אף-על-פי שלכאורה משמע בפרדס שהאורות אינם פשוטים... בהכרח לומר שגם לשיטת הפרדס האורות הם פשוטים, כפי שמשמע בכמה מקומות בפרדס גופא.

וההכרח לזה - שהרי הספר פלח הרמון הוא קיצור מספר הפרדס וביאור עליו, ושם מפורש להדיא שהספירות שבהאור הן באופן של העדר, שלילה בהחלט, היינו, שהאורות הם פשוטים". (שם עמ' 257).

(ב) ידוע שהרמ"ק לא ידע מענין הצמצום... דכיוון שהאורות הם בדביקות במקורם, ואין ענין של צמצום באמצע... על כרחך צריך לומר שהאורות הם פשוטים, וציוור הספירות הוא רק מצד הכלים (שם עמ' 258).

לית אתר פנוי מיניה

בשנת תש"כ פנה יהודי תלמיד חכם חסיד ברסלב לרבי במכתב, והעלה שתי תמיהות על דברים שמצא בספר גנוי נסתרות. הרבי השיב לו באיגרת מיום ח' כסלו (אגרות קודש כרך יט, עמ' פא):

שם באות נ"ה [=וב'התמים' עמוד [רכז] כט], השיטה דלית אתר פנוי מנ[ה] ואפילו בדברים הנמוכים וכו' - זוהי שיטת הרמ"ק ז"ל, ומקשה, שהרי בוודאי זוהי שיטת האריז"ל גם-כן וכמבואר

בשיחותיו ובמאמריו של הרבי באו ציונים רבים לספרי הרמ"ק ולא ננסה למנותם כאן, אולם כדאי לציין למקום אחד, שבו באו ציונים לספריו הבלתי מפורסמים כל-כך.

בלקוטי שיחות (כרך יט עמ' 408) מציין הרבי ל: (1) "סודר תפלה למשה (להרמ"ק) ברכת יוצר אור (סה,א)". (2) "דרישות בענייני המלאכים (לרמ"ק, נדפס בהוספה לספר "מלאכי עליון" ירושלים תש"ה) החקירה הו' והז'". בשני מקורות אלו מדובר על כך ש"עשר כתות מלאכים... נכללים בשלוש... שרפים חיות ואופנים".

מי שאינו לומד פנימיות התורה

באיגרת משנת תשי"ד (לקוטי שיחות כרך יו"ד עמ' 264-265) מבאר הרבי אמרה המופיעה בפרדס שער א' פרק ט': מי שאינו לומד קבלה הוא כופר. אמרה זו מופיעה גם במאמר של אדמו"ר הזקן והרבי מוסיף להטעימה בטוב טעם ודעת.

אורות פשוטים גם להרמ"ק

את התוועדות ש"פ בשלח תשט"ו פתח הרבי בכיבור קבלי נרחב (תורת מנחם כרך יג, עמ' 254 ואילך) "בהמשך להמדובר לעיל בהמאמר "וד"ה" באתי לגני דיו"ד שבט פ"ג שנדפס לעיל שם עמ' 208 ואילך] בעניין תארים שליליים:

בתארים שליליים ביחס לאור אין סוף, הכוונה היא לשלילה בהחלט (לא רק מצד קוצר המשיג); וכביאור אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע על מה שכתוב בספר פלח הרמון (בעניין ג' שיטות בספירות - נוסף לביאור שהם "כגרון כו"), שהספירות ביחס לאורות הן ב'העדר', שהוא ידיעת השלילה, כשהכוונה היא לשלילה בהחלט (ומכאן ראייה שגם להפרדס האורות הם פשוטים - ועל-כורחך צריך לומר כן כיוון שלא ידע מעניין הצמצום); וממשיך שם, שהעובדה שמזכירים תארים

באגרת הקודש לרבינו הזקן סימן כה.
הרבי מתרץ:

יש-לומר בזה: ידוע שעניין הצמצום אינו בקבלת הרמ"ק, כי-אם בקבלת האריז"ל, וענין הצמצום נתן מקום לשגגת מקצת חכמים בעיניהם להבין ענין הצמצום כפשוטו (עין שער היחוד והאמונה פרק ז') מה-שאין-כן לפי קבלת הרמ"ק שמלכתחילה אין מקום לטעות האמור, וכיוון שהמכתב (דסימן נ"ה הנזכר-לעיל) נכתב לתרץ קושיות בפשיטות הכי גדולה, נזכרה קבלת הרמ"ק, שעל-פי-זה כולי עלמא מודי דאפילו בדברים הנמוכים לית אתר פנוי מני[ה].

עשרת ימי תשובה וחול המועד

בעניין עשרת ימי תשובה וגודל מעלתם, עד שנחשבים כ"חול המועד", נאמר בסידור האריז"ל: "כתב בעל ר"ח בשם הרמ"ק ז"ל, כי הימים שבין ר"ה ויוה"כ פ"ה הם כמו 'חול המועד', ואסורים במלאכה רק בעסק התורה והתשובה והתבודדות, וכן-כתב הרב רבינו יונה ז"ל".
וביאר הרבי (התוועדויות תשמ"ג כרך א, עמ' 40) את דיוק הלשון "חול המועד":

בדיוק הדברים שימים אלו הם "כמו חול המועד" (ולא מסתפק בזה שיאמר כיצד צריכה להיות ההנהגה בפועל בימים אלו) - יש לומר שהכוונה להדגיש את גודל העילוי שבימים אלו, שהם בדוגמת "חול המועד", היינו, שיהודי לוקח "יום חול" ועושה ממנו עניין של "מועד" ו"יום טוב".

בוא"ו תשרי תשל"ג (שיחות קודש תשל"ג כרך א, עמ' 9 ואילך) האריך הרבי בדברים אלו, וציין בין השאר כי העובדה שהדברים הובאו בשם הרמ"ק מצביעה על דברים שהם קלים יותר בהבנה והשגה מכתבי האריז"ל.

כיוון לדעת הרמ"ק!

בלקוטי לוי יצחק לזהר פ' ויקהל עמ' קנו כותב רבי לוי יצחק: "עלאה - בינה, קדישא - חכמה, קדש קודשין - כת, כי בינה שהיא עלמא עלאה

כוללת כל הג' ראשונות".

הרבי מצביע על כך שאביו כיוון לפירושו של הרמ"ק באור החמה: "עלמא עילאה בינה, הכוללת בעצמה ג' ראשונות, דהיינו עילאה מצד עצמה, קדישא מצד החכמה, קדש קדשים מצד הכתר".
וסיפר הרבי (ש"פ ויקהל תשל"ו - תורת מנחם תפארת לוי יצחק לזהר בראשית עמ' רס):

ברוסיה, ספרים רבים לא היו בנמצא, על-דרך זה ספר אור החמה לא היה ברשותו של אאמו"ר בביתו, וכמדובר כמה פעמים שאאמו"ר כיוון לדבריהם של גדולי-ישראל, אף שספריהם וחיבוריהם לא הגיעו לידו.

כשהרבי דיבר על כך - ציין (שיחות קודש תשל"ו כרך א, עמ' 525):

אילו היה אאמו"ר רואה את הדברים אצל הרמ"ק - היה מביאם בשמו, ובפרט שאת הספר אור החמה זכור לי בביורו שלא היה בנמצא בביתו, ואני בעצמי ראיתיו לראשונה אחרי צאתי מרוסיה.

ועוד מקרה זהה:

בהערות רבי לוי יצחק על הזהר, בפרשת תולדות (לקוטי לוי יצחק עמ' צז), מבאר הא דאיתא בזהר (קמב, א) "תרי תבשילין" לערב פסח - "היינו לנגד קרבן פסח וקרבן חגיגה שבערב פסח (כי הפסח נאכל על השבוע)".

והעיר הרבי בהתוועדות ש"פ תולדות תשד"מ (התוועדויות תשד"מ כרך א, עמ' 515):

פירוש זה (ששני התבשילין הם חגיגה ופסח) הובא באור החמה בשם הרמ"ק. ומה שאאמו"ר לא ציין לפירוש זה (בשם אומרו) - הרי זה מפני שבתקופה ההיא לא היה ספר זה (אור החמה) בנמצא כל-כך, ובפרט באותה סביבה מרוחקת שבה התגוררה משפחתנו והוא הדין בנוגע לשאר המקומות שבהם מפרש אאמו"ר פירוש מסוים שהובא באור החמה (ללא ציון המקור) - מכיוון שספר זה לא היה בנמצא, ואאמו"ר פירש כן מדעתו, וכיוון לדעת הגדולים!

דרגה רביעית בתשובה -

קדש עצמך

בווהר חיי שרה איתא (קכט, סוף עמוד א):

לעצם הגרסא שהיתה לרמ"ק - כתב הרבי:
 כן משמע מהביאור שהובא ממנו באור החמה
 כאן (וכן הוא באור יקר - ירושלים תש"ל) שד'
 הלשונות הן לנגד ד' חילוקי כפרה, והלשון "זמנא"
 הוא כנגד "יסורין ממרקין" (זמן היסורין). וכן הוא
 בנוסח הזוהר הנדפס עם האור יקר (שם).
 אבל להעיר שבוהר לפני זה שם: "ולא אתקריב
 אברהם ביומא חדא או בזמנא חדא". ולפי זה אולי
 יש לומר שאין זו גרסא אחרת, אלא - פירוט לשון
 זה שנכתב רק בצד השלילי (באברהם שאינו דומה
 לבעל-תשובה).

האם הלומד תורה אכן אינו זקוק לקרבן?

כיוצא בו: בוזהר פרשת צו איתא: "מאן דלעי
 באורייתא לא מצטריך לא לקרבנין ולא לעלונין,
 דהא אורייתא עדיף מכלא כו".

ומקשה הרמ"ק באור החמה: איך אפשר לומר
 שכאשר עוסק בתורה אינו זקוק לקרבנות - "אין
 ספק שאם חטא שמקריב קרבן"!
 ומבאר בזה:

"אפשר דהכי קאמר, לא מצטריך, שאינו חוטא
 מפני זכות התורה", היינו, שהתורה מגינה עליו
 שלא יבוא לידי חטא, ובדרך ממילא אינו זקוק
 לקרבנות.

פירוש נוסף מביא הרמ"ק - "ואפשר לומר עם
 היות שמקריב, לא מצטריך שתורתם מטהרם".
 ועל-פי זה מבאר את הפסוק "ואין למו מכשול"
 על-פי שני הפירושים: ..ואין למו מכשול, עון, וכן
 נתיבותיה שלום, בלא חטא, וזהו כפירוש הראשון.
 ולאידך פירוש אין למו מכשול, שמתכפרים
 ממכשולם, וכן נתיבותיה שלום, שנתכפרו
 ונטהרו".

הרבי, בהתוועדות שבת פרשת צו תשמ"ב
 (תורת מנחם - התוועדיות תשמ"ב כרך ב, עמ'
 38), הביא את דברי הרמ"ק וביארם:

והנה, הטעם שמביא פירוש נוסף ואינו מסתפק
 בפירוש הראשון הרי זה מפני הקושי שבפירוש
 הראשון:

איתא בגמרא (מנחות ק"א). ..מאי דכתיב

זכאים הם בעלי תשובה שהרי בשעתא חדא ביומא
 חדא ברגעא חדא קריבין לגבי קודשא-בריך-הוא.
 ומבאר רבי לוי יצחק (לקוטי לוי יצחק לזהר
 חיי שרה עמ' פא) "יש לומר יש ג' בחינות תשובה
 המגיעים במלכות, בז"א בכינה. בשעתא - במלכות
 הנקראת שעה, ביומא - בז"א הנקרא יום, ברגע
 - בכינה. . . שעה יום רגע עם אותיותיהן הוא
 מספר תשובה".

הרבי נשיא דורנו (שיחת ש"פ חיי שרה תשל"ט
 - לקוטי שיחות כרך כ, עמ' 86 ואילך; וכן בתורת
 מנחם-תפארת לוי יצחק' בראשית עמ' קיא-קיב)
 מבאר גם את דברי הרמ"ק, שהיתה לו גרסא
 מיוחדת בוזהר:

..על-פי ביאור אאמו"ר שג' הלשונות שבוזהר הם
 ג' בחינות בתשובה, יש לבאר (על דרך החסידות) גם
 את גירסת הרמ"ק בוזהר, שישנם ד' לשונות (דרגות)
 - "בשעתא חדא ביומא חדא בזמנא חדא ברגעא
 חדא".

מובא בלקוטי תורה שאף שבכללות ישנם ג'
 מדריגות בתשובה, הנה בפרטיות יותר ישנה דרגא
 רביעית - המגיעה עד ספירת החכמה, וענינה
 בעבודה - "קדש עצמך במותר לך".
 ויש לומר שדרגא רביעית זו מרומזת בלשון

הרביעי (לגירסת הרמ"ק) - "בזמנא חדא":
 אף-על-פי שלכאורה "רגע" הוא חלק הכי
 קטן בענין הזמן. מכל-מקום העובדה שיש מקום
 לשאלה ותשובה "וכמה רגע - אחד מחמשת כו"
 רגע כמירמא". משך זמן אמירת ג' אותיות, מוכיחה,
 שיש לזה שיעור מסויים: מה-שאיין-כן "זמנא חדא"
 - עצם מציאות הזמן, ללא הגדרה דשיעור זמן כלל.
 והנה, מבואר בלקו"ת שברוב המקומות מדובר
 אודות ג' דרגות בתשובה בלבד, מכיוון שהדרגא
 הרביעית (שמגיעה בחכמה) נכללת בדרגא
 השלישית (שמגיעה בכינה) שהרי חכמה ובינה הם
 תרין רעין שלא מתפרשין.

ועל-פי זה מובן מה שבגירסא הנפוצה והרגילה
 בוזהר ישנם ג' לשונות בלבד - כי בדרך כלל מדובר
 רק אודות ג' הדרגות שבתשובה: אמנם, מכיוון
 שלפעמים מונים גם דרגא רביעית בתשובה - לכן
 קיימת גם גרסא שבה מפורטת גם הדרגא הרביעית
 שבתשובה, שלימות התשובה.

שנשא האריז"ל עליו בפטירתו, וכן מעודות האריז"ל שבעת לווייתו ליווהו "תרין עמודי דנהורא", "וגמרי דלא אתחזי אלא אחד בדרא או לתרין" (כתובות יז, א - הובא בסדר הדורות ה' אלפים של"ב)..
והוסיף:

- מכל מקום יש מקום להוסיף על דבריו.

הבנת דברי הזהר לדעת הרמ"ק ולדעת הרבי

פעמים חולק הרבי על הרמ"ק. בעניין שביקש יצחק אבינו מעשיו בנו "שמע בקולי" (תולדות כז, ח), מביא הזהר פרשת תולדות (דף קמב סוף עמוד א' ואילך): "בהוא זמנא ערב פסח הוה . . וע"ד עברת תרי תבשילין, רבי יהודה אומר רמז הכא.. לקרא שני שעירים חד לה' וחד לעזאזל..". ומפרש הרמ"ק באור החמה שיש מחלוקת מתי היה מאורע זה: "חד אמר דבערב פסח הוה וחד אמר דביום-הכיפורים הוה", למאן שבערב פסח היה - היו שני התבשילין "אחד משום קרבן פסח ואחד משום חגיגה", ולמאן דאמר דביום-הכיפורים הוה - היו שני הגדיים כנגד שני השעירים דיום-הכיפורים.

אבל הרבי (בשיחות ש"פ תולדות תשר"מ ותשמ"ח - תורת מנחם תפארת לוי יצחק עמ' קמ ואילך) סבור, כי מפשטות לשון הזהר "רמז הכא כו'" (ולא ש"ההוא זמנא יום הכיפורים הוה"), משמע, שגם לדעת ר' יהודה היה המאורע עצמו בערב פסח (ולא ביום הכיפורים!), והפולוגתא אינה אלא בנוגע לרמז וכוונה שבדבר, אם הרמז הוא לפסח וחגיגה (וגם למ"ד זה - מדובר ברמז וכוונה בלבד), או שהרמז הוא לשני השעירים דיום הכיפורים. וכן מדייק מדברי אביו רבי לוי יצחק, אלא שהרבי מבאר את הקשר שבין יום הכיפורים ו-חג-הפסח.

(פרשתנו ז, לז) זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם, כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם . . כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם".

וכן מובא בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הן במהדורא קמא (או"ח ס"א ס"א) . . ועל דרך זה במהדורא בתרא...

וזהו הקושי שבפירוש הראשון "שאינו חוטא מפני זכות התורה" - הרי מפורש בגמרא "כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת", היינו, שהעסק בתורה פועל את פעולת הקרבן ("כאילו הקריב"), ולא שהעסק בתורה פועל שלא יחטא ולא יהיה זקוק כלל לפעולת הקרבן!?

ובפרט על-פי הדגשת אדמו"ר הזקן (מהדו"ק שם ס"ב) "אם יודע שנתייבב חטאת, יאמר תחלה פרשת חטאת כו'" - היינו, שמדובר אודות אדם שחטא ועוסק בפרשת חטאת תמורת הקרבת החטאת כפשוטה (ולא שהעסק בתורה פועל שלא יחטא כלל).

ולכן מביא הרמ"ק פירוש נוסף - "עם היות שמקריב, לא אצטרך, שתורתם מטהרתם", היינו, שעל-ידי העסק בתורה נפעל כבר ענין הכפרה (ובדוגמת הקרבת הקרבן), ומה שמקריב קרבן בפועל (נוסף על העסק בתורה) הרי זה ענין בפני עצמו, ציווי בפני עצמו וכו'.

אבל עדיין אינו מובן - מהו ההסבר בדבר שגם לאחר שנפעל ענין הכפרה על-ידי העסק בתורה, ישנו עדיין כללות הענין דהקרבת קרבן בפועל וכפי שיתבאר לקמן...

כך התבטא הרבי במוצאי שבת פרשת קורה תשל"ח ('שיחות קודש' תשל"ח כרך ג' עמ' 36-37):

למרות שאי אפשר להתדמות למפרשי הזהר, ובפרט להרמ"ק שגדלותו מובנת מדברי ההספד

"הרואה את הנולד"

והווי מחשב הפסד מצווה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה. . איזו דרך שי-
דבק בה האדם. . רבי שמעון אומר הרואה את הנולד (פרק ב משניות א,י)

ביאור כ"ק אדמו"ר:

אמרו חז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד, שבכל דבר הוא מסתכל ורואה את הנולד מזה. ועניין זה הוא עיקר גדול בעבודת ה', כי מאחר שקיום המצוות הוא עבודה גדולה וטרחה יתירה, וכמו כן עניין לאכפייא לסטרא אחרא על-ידי המניעה מעבירה הוא עבודה ויגיעה רבה - הנה זה אפשר להיות על-ידי שרואה את הנולד.

כמאמר "והווי מחשב הפסד מצווה כנגד שכרה", שהפסד המצווה צריך לחשב כנגד שכרה, שההפסד עכשיו הוא באין ערוך לשכר שיהיה אחר-כך, כי ההפסד הוא בדברים גשמיים, שהם עניינים עוברים, ואילו השכר הוא שכר נצחי. ובפרט לפי המבואר בעניין "שכר מצווה מצווה", שמצווה היא מלשון צוותא, והיינו ששכר המצווה הוא ההתקשרות בעצמות ומהות אין-סוף ברוך-הוא, הרי בוודאי שאין ערוך כלל הפסד המצווה לגבי שכרה שיהיה אחר-כך.

וכמו-כן הוא גם-כן לעניין שכר עבירה כנגד הפסדה, ששכר עבירה הוא "נופת תיטופנה שפתי זרה", הנה צריך לחשב שכר זה כנגד ההפסד - "ואחריתה מרה כלענה", אשר גם הפסד זה הוא נצחי.

שהרי כמו ששכר המצווה הוא נצחי כנ"ל, כמו-כן גם הפסד העבירה הוא נצחי, כמו שכתוב בתניא לעניין טמטום המוח או טמטום הלב שנעשה על-ידי העבירות, שאף שכבר עשה תשובה נכונה, הרי עיקר התשובה בלב, והלב יש בו בחינות ומדרגות רבות והכול לפי מה שהוא אדם וכו', ומסיים, שהיום לא נתקבלה תשובתו ועונותיו מבדילים, או שרוצים להעלותו לתשובה עילאה יותר כו', ולכן אמר דוד "וחטאתי נגדי תמיד", ומזה מובן שהפסד העבירה, אחריתה מרה, הוא עניין נצחי, ובמילא הנה שכר העבירה אינו נחשב לכלום כנגד הפסדה.

ועל-ידי זה שמחשב הפסד מצווה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, מחשב ורואה מה שיהיה בסופו, שזהו על-דרך מה שכתוב "איזהו חכם הרואה את הנולד", אזי יקיים את המצוות, מבלי הבט על גודל היגיעה שבדבר.

וזהו שמצינו במידות שמנו חכמים, שרבי שמעון בן נתנאל, שהיתה מדתו 'ירא חטא', אמר 'איזו היא דרך טובה שירדק בה האדם הרואה את הנולד'. כי מכיוון שהיה ירא חטא בחר ב'הרואה את הנולד', שעל-ידי זה יהיה ירא חטא ולא יחטא לעולם. הנה, יראת חטא אינה היראה מפני העונשים ושאר העניינים הבאים מצד העבירות, כי אם היראה מצד עצם החטא, שחטא הוא מלשון חסרון, והיינו שעל-ידי העבירה יחסר לו תמיד ההתקשרות בעצמות ומהות.

כדי שיהיה ירא חטא, היינו שיהיה ירא מכל עניין של חטא, גם דקדוק קל של דברי סופרים, וגם עניין שהוא לפני משורת הדין, וגם עניין קדש עצמך במותר לך, שעל-ידי זה יחסר לו תמיד ההתקשרות בעצמות ומהות - הנה יראה זו באה על-ידי שרואה את הנולד.

(מאמרו שבת פרשת משפטים תשי"ג. תורת מנחם-התוועדות תשי"ג חלק א (ז) עמ' 343-341)

פרשת תזריע-מצורע

והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים (יג,ב)

כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו (נגעים פ"ב)

"כל הנגעים אדם רואה" - כל 'נגע' ומום רוחני שאדם רואה, "חוץ" - בחוץ, אצל זולתו, עליו לדעת שאין זה אלא "מנגעי עצמו" - הוא רואה אותם בחברו מכיוון שהוא עצמו לקוי במומים אלו. וכתורת הבעל-שם-טוב הידועה, שכאשר אדם רואה רע בזולתו, הרי זו הוכחה שמעין אותו רע נמצא בו עצמו.

(לקוטי שיחות כרך י עמ' 25)

כולו הפך לבן טהור הוא (יג,ג)

אין בן דוד בא עד שיתהפך כל המלכות למינות. אמר רבא: מאי קרא, כולו הפך לבן טהור הוא (סנהדרין צז)

יש לפרש זאת בשתי דרכים:

א) מכיוון שהמצב ירוד וגרוע כל-כך, אין ברירה כביכול אלא שהקב"ה יביא את הגאולה. ב) הפיכת המלכות למינות מורה שהעולם מתברר והולך. כלומר, לפני ביאת המשיח יתברר ויתגלה מי שייך לצד הטוב ומי לרע, כנאמר (דניאל יב) "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים גו'". מובן אם-כן שעובדה זו, שכל מלכות שבעולם שאינה קשורה למלכות שמים הרי היא בגדר 'מינות', ורק בני-ישראל מאמינים ויודעים שה' אחד - היא חלק מהתהליך של "יתבררו ויתלבנו". ואז "בן דוד בא", ובני-ישראל יבררו ויתקנו את העולם כולו לעבוד את ה' שכם אחד.

(לקוטי שיחות כרך לב, עמ' 82)

בדד ישוב מחוץ למחנה מושבו (יג,ז)

מושובו טמא (תורת כהנים)

במשנה (נגעים פי"ג) מבואר, שאם שהה מצורע בבית "כדי הדלקת הנר", נעשה הבית 'מושבו' של המצורע והוא טמא.

אומר על כך רבי לוי יצחק ז"ל:

טומאת מצורע - רומזת ל"הסתלקות אור החכמה" (חסידון בביטול המוחלט). הדלקת הנר - רומזת ל"המשכת אור החכמה". כי אור הוא בחינת חכמה, כמאמר רז"ל (בבא-בתרא כה) "הרוצה שיחכים ידרים", והמנורה היתה עומדת בדרום (ואילו הכסיל בחושך יהלך). מובן אפוא שהדלקת הנר מונעת את ההתפשטות של טומאת המצורע.

(תורת לוי יצחק עמ' שנח)

מוסיף כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו:

במפרשי המשנה מבואר ש"הדלקת הנר" היינו נרות שבת-קודש. ואכן - נרות שבת-קודש וטומאת מצורע הם "זה לעומת זה":

טומאת מצורע - טומאה זו באה כעונש על חטא לשון-הרע, שהיא מביאה בסופו של דבר לעבודה-זרה, כפי שכתב הרמב"ם (סוף הלכות טומאת צרעת): "מתוך כך באין כו' לדבר באלוקים וכופרין בעיקר". נרות שבת-קודש - נרות אלו מרחיקים את האדם מעבודה-זרה. כי הנרות הללו שומרים על האדם "שלא ייכשל בעץ או באבן", רמז למה שכתוב (ירמיה ב) "אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתי".

(לקוטי שיחות כרך יז, עמ' 142)

והבגד או השתי . . אשר תכבס וסר מהם הנגע וכובס שנית וטהר (יג, נח)

וסר מהם הנגע: אם כשכיבסוהו בתחילה על-פי כהן סר ממנו הנגע לגמרי. וכובס שנית: לשון טבילה (רש"י)

ביאור עניין "וכובס שנית" בעבודת האדם:

"כשכיבסוהו בתחילה" - כשאדם שב בתשובה על חטא שחטא,

"סר ממנו הנגע לגמרי" - "נמחל לו לגמרי מה שעבר על מצוות המלך" (אגרת התשובה פ"ב),

"וכובס שנית" - "אמנם שיהיה לרצון לפני ה' . . היה צריך להביא קרבן . . ועכשיו . . התענית הוא במקום קרבן" (שם).

"לשון טבילה" - כדי להיות "לרצון לפני ה'" על האדם להיות "כל ימיו בתשובה", על-ידי 'טבילה' ב'מי הדעת הטהור' של התורה. וכמבואר באיגרת התשובה (פ"ט) ש"כל ימיו בתשובה" היינו 'תשובה עילאה', הנעשית על-ידי העסק והשקידה בתורה.

(לקוטי שיחות כרך ז עמ' 99)

לטהרו או לטמאו (יג, נט)

יש קשר בין תחילת פרשתנו ("אשה כי תזריע") לסופה ("לטהרו או לטמאו") - שכן בשניהם מודגש היתרון של עבודת התחתונים:

"אשה כי תזריע" - רק המשכה והתעוררות מצד עבודת האדם, "אשה כי תזריע" (כידוע שהקב"ה וכןסת ישראל נמשלו לאיש ואשה), מביאה לידי "וילדה זכר" (המשכת אור קבוע וחזק).

"לטהרו או לטמאו" - רז"ל אמרו (בבא מציעא פו) שהקב"ה ומתיבתא דרקיע נחלקו כביכול בספק נגע: הקב"ה מטהר, מתיבתא דרקיע מטמאים, ורבה בר נחמני הכריע שהוא טהור, דכתיב "לטהרו (ורק אחר-כך) או לטמאו". הרי שדווקא רבה, שהיה נשמה בגוף בעולם הזה, הכריע את מתיבתא דרקיע.

(לקוטי שיחות כרך יב, עמ' 68)

פרשת מצורע

פרשתנו עוסקת בדיני טהרתו של המצורע, ובכלל-זאת שם הפרשה הוא - 'מצורע'.

הנגעים אינם עונש בלבד על עוון לשון הרע; הם נועדו גם לתקן את העוון ולהחזיר את האדם בתשובה. הדבר נרמז בכך שפרשת טהרת המצורע נקראת 'מצורע': טהרתו ותיקונו של המצורע כבר מתחילים עם הופעת הנגע.

זו גם הסיבה שקורים לפרשה 'מצורע' ולא 'ביום טהרתו' (כפי שקראו לה הרס"ג, הרמב"ם, ועוד), כדי להצביע שהטהרה מתחילה ב'מצורע' עצמו.

(לקוטי שיחות כרך כב עמ' 71)

מקום התפילין של יד

הכול יכולים להניח תפילין ארבע על ארבע

א. בגיליונות תשנ"ו ותשנ"ט העירו על מקום הנחת תפילין של יד, והקשו על מנהגנו להניח תפילין של יד בגודל של 4 ס"מ על 4 ס"מ, שלכאורה, לדעתם, חלק מהמעברתא, ולנערים בגיל בר-מצווה גם חלק מהבית עצמו - אינו מונח במקום הנכון.

הנה לפני שמעוררים 'סערה בכוס מים' ומטילים ספק במנהג שנוהגים רבים, חייבים לכל לראש לבדוק היטב-היטב את הדברים. אין זה מן הצדק ומן היושר, לזרוק פצצה לחלל האוויר, באופן שמעוותים את המציאות, ובלשון הידועה: "מניחים הנחה ומקשים קושיא".

לאחר בדיקה יסודית של הדברים ברור שאין שום ספק וספק ספיקא שבעולם להניח תפילין 4 ס"מ על 4 ס"מ גם לנערי בר-מצווה הנמוכים ובעלי איברים קטנים, וכל שכן לנערי בר-מצווה ממוצעים, ועל אחת כמה וכמה למבוגרים.

האמת היא, שצריך היה להתבטא בביטויים חמורים יותר כלפי מי שבגלל חוסר ידע בסיסי מרשים לעצמם לערער על מנהגי חב"ד. ולהעיר, שגם בעניינים אחרים מפסקי אדה"ז או ממנהגי חב"ד, הקושיות שמעוררים עליהם נובעות מתוך חוסר ידע בסיסי, שאין כאן המקום לפרטו.

ב. לא צריך להיות מומחה בבדיקה פשוטה ביותר של מדידה. כל אחד יכול לקחת 'סרט מדידה', ולמדוד מהמרפק ועד הכתף, וייווכח שגם נערים בגיל בר-מצווה יכולים להניח תפילין 4 על 4 ס"מ ללא שום חשש.

כל זאת, כמובן, על יסוד דברי אדמו"ר הזקן בשולחן-ערוך שלו ובסידורו. בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן כז סעיף ב:

"צריך להניחה בגובה הבשר שבפרק הזרוע שבין המרפק שקורין (אולמבוגין¹ בל"א) להכתף, וזה המקום נקרא קיבורת². אבל לא יניחנה למעלה מהקיבורת דהיינו שלא יניחנה למעלה מחצי הפרק שבין המרפק לכתף. ואפילו בחצי התחתון של זה הפרק לא יניח בתחתיתו ממש למטה מהקיבורת".

בסידור, פסק אדה"ז:

"מקום הנחת תפילין של יד ביד שמאלו, בגובה הבשר שבפרק, שבין המרפק שקורין עלינבוגין³ להכתף,

(1) להעיר שבסידור אדה"ז (כדלהלן) הלשון הוא "עלינבוגין", וכן הוא בט"ו סק"ב, בבה"ט סק"ב, בא"א סק"ב ובמשנ"ב סק"ג, וכן בלשון ימינו. ואולי גם בשו"ע רבינו צ"ל כן - המערכת.

(2) להעיר, שמלשון המחבר בשו"ע שם ס"א: "מקום הנחתן של יד בזרוע שמאל בשר התופח שבעצם שבין הקובד"ו [=המרפק] ובית השחי", וכן מלשון הרמ"א שם: "וצריך להניח בראש העצם הסמוך לקובד"ו, אבל לא בחצי העצם הסמוך לשחי", נראה שהמדידה צריכה להיות עד בית השחי.

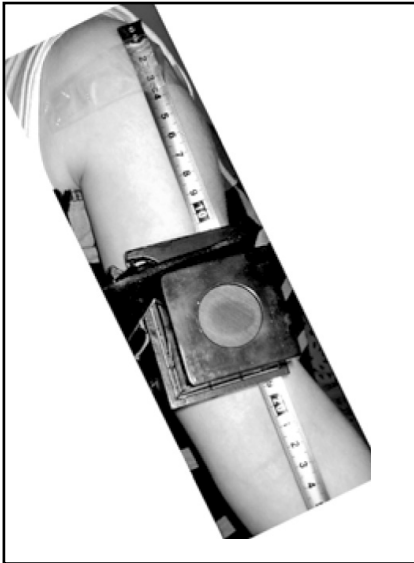
לפי זה, המדידה קצת יותר קשה, כי צריכים להרים את היד למעלה, ולסובב מעט את הזרוע, כדי שתהיה בקו אחד עם בית השחי, ואת חוט המדידה צריך להניח בתוך קו הקיפול של בית השחי בפנים. אבל, על-פי פסק אדה"ז, המדידה היא מהמרפק עד הכתף.

וזה המקום נקרא קיבורת. ולא יניחנה למעלה מחצי הפרק, ולא למטה בתחתיתו ממש, למטה מן הקיבורת".
כלומר: מקום הנחת התפילין מחצי הזרוע ומטה, אבל לא למטה ממש ליד המרפק.

ג. כדי שלא ייווצרו שאלות ואי הבנות בעניין זה, הנה ההוראות הפשוטות למדידה:

1. רצוי שאדם אחר יעשה את המדידה ולא האדם הנמדד, כי קשה להחזיק ביד אחת את 'סרט המדידה' מהכתף ועד למרפק.
2. המדידה צריכה להיות מהעצם של הכתף (בזווית החיבור בין הכתף ליד), ועד למקום קיפול היד בדיוק ממול עצם המרפק, בזווית החיבור שבצד הפנימי של היד.
כתף - כדי לזהות את זווית החיבור בין הכתף ליד, רצוי להניע מעט את היד, ולהניח את האצבע במקום החיבור, כך ניתן להרגיש באצבע ולמצוא בקלות את מקום החיבור בין הכתף ליד.
מרפק - יש למתוח היטב את היד, שתהיה ישרה ככל האפשר, כך ניתן למדוד בדיוק את אורך היד, מהכתף עד לקו של מקום הקיפול.³
3. יש לסמן את נקודת החצי בין המרפק לכתף, באופן שהסימון ייראה היטב לאדם המניח את התפילין.
4. גם מי שאין ברשותו 'סרט מדידה' יכול לקחת חוט פשוט, ולמדוד מהכתף ועד למרפק. אחר-כך לקפל את החוט לשניים. אורך החוט שמקופל לשניים הוא מידת החצי בין המרפק לכתף.
יניח קצה אחד בכתף, ואת הקצה השני של החוט (המקופל לשניים) ימתח כלפי מטה, ויסמן (בעט או במדבקה קטנה) את הנקודה שאליה מגיע קצה החוט.
5. אחר-כך יניח את התפילין של יד, כך שקצה המעברתא יהיה מעט למטה מאותה נקודה שסימן, וייווכח שיש מספיק מקום לתפילין של 4 ס"מ על 4 ס"מ.

ד. תוצאות המדידות שיתקבלו:

אנשים מבוגרים: 30-32 ס"מ. בחורים: 26-28 ס"מ. נערים ממוצעים בגיל בר-מצווה: 24 ס"מ. נערי בר-מצווה שאיברי גופם קטנים: 22 ס"מ.
לאור הנ"ל, אין שום חשש או ספק כלשהו בהנחת תפילין של 4 על 4 ס"מ, אפילו לנערי בר-מצווה קטני מימדים.

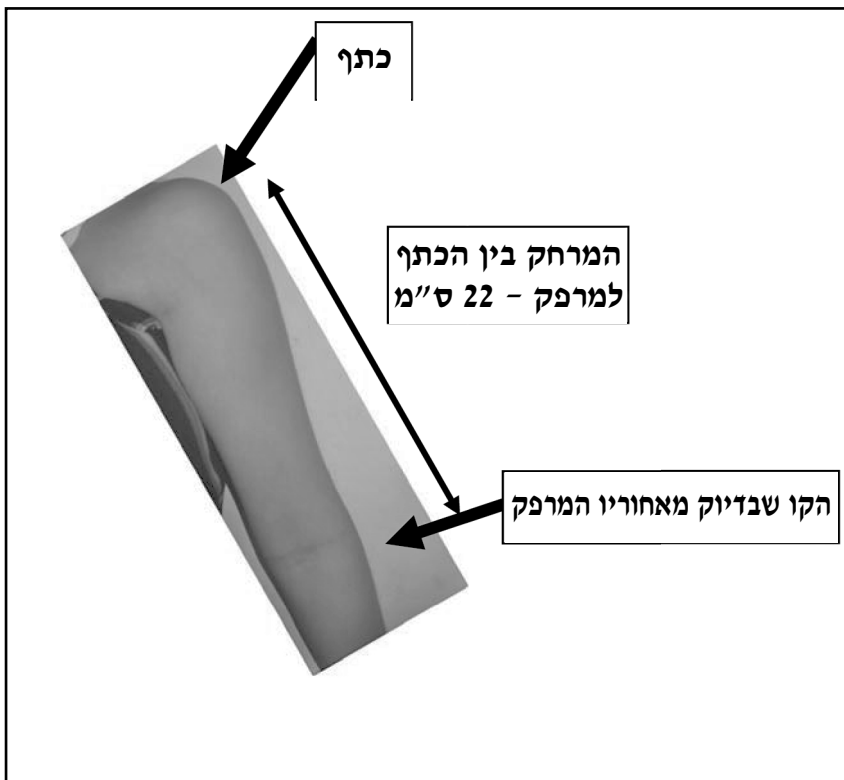
ה. להשלמת העניין מובא החישוב במספרים, בשיעור הקטן ביותר של נערי בר מצווה:

1. אורך הזרוע בשיעור המינימלי: 22 ס"מ.
  2. שיעור התפילין של יד שהבית שלהם הוא 4 על 4 ס"מ, בתחתיתם עם המעברתא והתיתורא, הוא 7 עד 8 ס"מ.
  3. שיעור המרחק מהמרפק "שלא יהיה בתחתיתו ממש" 2 ס"מ.
- והחשבון פשוט: 7 או 8 ס"מ ועוד 2 ס"מ מהמרפק יוצא 9-10 ס"מ לערך.

(3 אפשר למדוד עד לעצם המרפק, מהצד החיצוני של היד, אבל, יש לשים לב שהיד צריכה להיות ישרה, ולא כפופה. להעיר, שאם היד תהיה כפופה, אזי המרחק בין הכתף לעצם המרפק (בצד החיצוני), יהיה ארוך יותר. במדידות שלנו, נקטנו בשיעור הקצר יותר, כאשר היד ישרה ולא כפופה.

חצי האורך שבין המרפק לכתף, בשיעור המינימלי, הוא 11 ס"מ. יוצא אפוא שיש מקום מספיק, גם בזרוע קטנה של נער בר-מצווה, כדי להניח תפילין 4 על 4 ס"מ, ונשאר עוד מקום כדי שלא יהיו צריכים לצמצם את השיעור. למותר לציין, שלשאר נערי בר-מצווה הגדולים יותר ולאנשים מבוגרים יש בוודאי מקום ברווח. לסיכום: כל אנ"ש וההולכים בדרכי רבותינו נשיאינו יכולים להמשיך להניח תפילין 4 על 4 ס"מ, כולל נערים צעירים בגיל בר-מצווה, ללא שום חשש או ספק בעולם. מובא כאן צילום זרוע של ילד נמוך: גובה הילד 130 ס"מ. אורך הזרוע מהכתף למרפק 22 ס"מ. גודל התפילין עם המעברתא והתיתורא 7 וחצי ס"מ. הרי ברור שיש מספיק מקום ברווח, אפילו לזרוע של נער בר-מצווה קטן-מימדים.

4) הערה: אדם שמסתכל על היד שלו, כשמניח תפילין, היד נראית יותר קצרה ממה שהיא במציאות. אפשר לקרוא לזה "טעות אופטית". כי מקומות הקיפול של הכתף והמרפק יוצרים את הרושם שהיד קצרה. כאילו מקומות הקיפול "מקצרים" את אורך היד. נראה שזו הסיבה לדברים שנכתבו, בגיליונות הנ"ל, שאורך היד של אדם מבוגר הוא 20 ס"מ, ולנער בר-מצווה פחות בהרבה. מתוך הבדיקה יוצא, שאורך הזרוע מהכתף למרפק בשיעור של 20 ס"מ, מתאים לילד בגיל 7 שגובהו 115 ס"מ...

הלכות ומנהגי חב"ד

יום שישי, ל' בניסן
א' דראש חודש

יעלה ויבוא.

שחרית: אחרי חזרת הש"ץ - חצי הלל, "ואברהם זקן", "זבדיה", קדיש-תתקבל. שיר-של-יום, הושיענו, ברכי נפשי, קדיש-יתום. מוציאים שני ספרי-תורה, בראשון קוראים לשבעה עולים בפרשת השבוע. בסיום הפרשה, מניחים ספר שני על הבימה, ואומרים חצי קדיש. הגבהה וגלילה לספר ראשון. בספר השני קוראים למפטיר "וביום השבת... ובראשי חדשיכם..." הגבהה וגלילה לספר שני. הפטרה: "השמים כסאי" (ישעיה פרק סו), וקוראים בסיומה שוב את הפסוק "והיה מדי חודש", לסיים בדבר טוב. אם קרא בטעות הפטרה אחרת - קורא אחריה "השמים כסאי". אם נזכר אחרי הברכות - קורא אותה בלא ברכה.⁴ בתפילת מוסף - 'אתה יצרת'. טעה ואמר 'תיקנת שבת' - לא יצא.⁵

קריאת "שניים מקרא ואחד תרגום": לפי הגדפס בספר-המנהגים¹, יש לקרוא היום אחר-הצהריים שלוש הפטרות: (1) של פרשת תזריע: "ואיש בא מבעל שלישה"; (2) של פרשת מצורע: "וארבעה אנשים"; (3) של שבת-ראש-חודש: "השמים כסאי" שקוראים בפועל מחר.

לפי מנהג רבותינו נשיאנו², יש לקרוא 'ראשון' או גם 'שני' בליל שישי (יום חמישי בלילה); בערב שבת-קודש אחר חצות קוראים את כל הפרשה, ואומרים (בסיום שתי הפרשיות) את שתי ההפטרות: של פרשת תזריע "ואיש בא מבעל שלישה", ושל פרשת מצורע "וארבעה אנשים"; בשבת-קודש לפני תפילת שחרית קוראים שוב 'שביעי', ואומרים את ההפטרה של "השמים כסאי".

שבת-קודש פרשת תזריע-מצורע³

א' באייר, ב' דראש-חודש

יש להזכיר לציבור, שבתפילות השבת אומרים

כתב או אמר את היום בחודש וכדומה" (לקוטי-שיחות ח"א עמ' 239). (ב) מאוחר יותר אמר הרבי: בדורות האחרונים, מנהג ישראל (טור וש"ע או"ח סי' תכח [וכן נדפס בלקוטי-תורה, היום-יום, לקוטי-שיחות ועוד]) לקוראה בשם זה (לקוטי-שיחות ח"ז עמ' 100), והסביר הטעם: מכיוון שקרוב כבר הגילוי ד'אתהפכא חשוכא לנהורא', לעשות מ'מצורע' - תורה, "תורת המצורע" (שם עמ' 103). (ג) מאוחר יותר הוסיף, ששם זה רומז שכבר מרגישים קרוב לביאת משיח-צדקנו, שנקרא בשם זה (ישעיה נגד. סנהדרין צח,א-ב. לקוטי-שיחות חכ"ב עמ' 79, וביותר בספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 490 ואילך, עיי"ש). (4) לוח כולל-חב"ד, פרשת מקץ (וראה עוד בזה בס' קצות-השולחן, בבדי-השולחן סו"ס פח). (5) ואף שאמר "יומוספם כהלכתם" לשון רבים, ובכלל במוסף די באיזכור לבד (כמ"ש בשו"ע אדמו"ר סי' רסח ס"ז) - כאן גרע, כיוון שהזכיר שבת ולא הזכיר ר"ח כלל (ברכי יוסף סי' תצ ס"ק ח, שו"ת תשובה-מאהבה ח"א סי' קס, חכמת-שלמה סו"ס תכה ועוד). ואם אמר 'אתה יצרת' וחתם "מקדש השבת" בלבד, כתב בלוח כולל-חב"ד שם שיצא (כמ"ש במשנ"ב סו"ס

(1) עמ' 25, מלוח ה'היום יום' ל' סיוון.

(2) 'היום יום' ד' טבת (שהרבי הורה "בהנוגע לפועל" לנהוג ככתוב שם, אג"ק סוף כרך ח"י, אם כי שם מדובר רק בנוגע לזמן קריאת שמו"ת), אף שבספר-המנהגים לא נזכרה הנהגה זו. בספר-המנהגים נזכר במפורש "פרשיות מחוברות". ולפי האמור ב'היום יום' זה, מסתבר שיש לקרוא גם את הפטרת פרשת מצורע ביום ו' עש"ק.

(3) כמה שניונים עברו על קריאת שם זה בדברי רבותינו: (א) "כ"ק מו"ח אדמו"ר היה משתמט מלהזכיר את שם הפרשה [מצורע]. בספרים שונים היא נקראת "פרשת טהרה", אבל... [הוא] בכלל לא רצה לקוראה בשם כלשהו, אלא לכל היותר

פרקי אבות - פרק ב.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע, "לכתחילה אריבער", בשנת תקצ"ד.

יום ראשון

ב' באייר

"תפארת שבתפארת". יום הולדת את כ"ק

6 תולדות חייו ב'ספר התולדות - אדמו"ר מוהר"ש' לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (בהוצאת קה"ת, ברוקלין תש"ז, תשנ"ז), ובפירוט נוסף, בספר בשם זה של הרה"ח ר' אברהם חנוך שלי' גליצנשטיין, בהוצאת קה"ת, כפר-חב"ד תשל"ו. וראה עוד ב'רשימת היומן' עמ' רפ-רפד, רצט-ש. (רשימות' חוברת קמ,קפז).

תכה). וראה בשו"ע אדמוה"ז סי' תפז ס"ג, במשנ"ב ובביה"ל שם ובשעה"צ סי' תכה ס"ק ו, ובס' אישי-ישראל פרק לט הערה קסד. וע"ע.

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו

ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,

בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש